

EURÓPAI ROMAPOLITIKA: FOGLALKOZTATÁS

- Az Infojegyzet a nemzetközi és hazai jogi dokumentumok szóhasználatához igazodva a roma kifejezést részesíti előnyben, de a cigány megnevezést is azzal egyenértékűként használja.
- „Mindenkinek joga van a munkavállaláshoz és szabadon választott vagy elfogadott foglalkozás gyakorlásához.” [\(Az EU Alapjogi Chartája, 15.cikk \(1\)\)](#)
- 2021-ben a romák társadalmi befogadására irányuló intézkedések száma a foglalkoztatás terén volt a legalacsonyabb [\(FRA 2022a\)](#).
- Az EP Foglalkoztatási és Szociális Bizottsága felhívja a tagállamokat, hogy a helyreállítási programokon keresztül fektessenek be a nem dolgozó és nem is tanuló (NEET) roma fiatalokat célzó programokba [\(2022/2662 \(RSP\)\)](#).
- A hátrányos helyzetű csoportok foglalkoztatása terén a legfőbb kihívásokat a helyi munkaerőpiac hiánya, az alacsony szintű munkavállalási készségek, a felnőttképzés hiányosságai és a szürkegazdaság még mindig jelentős szerepe jelentik [\(MNTFS 2030\)](#).
- Az EB szerint a foglalkoztatási diszkrimináció leküzdését célzó intézkedéseket tovább kellene erősíteni és világosan meg kellene határozni hazánkban [\(COM\(2023\) 7 final\)](#).

A Képviselői Információs Szolgálat Infojegyzete az Európai Unió új romastratégiai keretét bemutató háttéranyaghoz kapcsolódóan [\(2022/19\)](#) az új romastratégiai keret foglalkoztatási tárgyú előzményeit, célkitűzéseit és a romák munkaerőpiaci helyzetét tekinti át.

Bevezetés

2020 őszén az Európai Bizottság (EB) egy új – az első uniós keretrendszert [\(2011\)](#) megerősítő, és azt meg is újító – romastratégiai keretet határozott meg [\(COM\(2020\) 620 final\)](#). A dokumentum három horizontális célkitűzése az **egyenlőség, társadalmi befogadás** (inklúzió) és **részvétel** megteremtéséhez kapcsolódik (Infojegyzet [2022/20](#)). Ezt egészíti ki az előző stratégiai keret négy, társadalmi felzárkózást segítő területe: az **oktatás** (Infojegyzet [2023/1](#)), a **munkaügy** [\(2023/2\)](#), az **egészségügy** [\(2022/32\)](#) és a **lakhatás** [\(2023/3\)](#).

ELŐZMÉNYEK

A 2011-ben elfogadott, A nemzeti romaintegrációs stratégiák uniós keretrendszer 2020-ig című kezdeményezés [\(COM\(2011\) 173 végleges\)](#) a társadalmi és gazdasági perifériára szorult romák felzárkóztatását és integrációját célozta meg, a romák többségi társadalomhoz viszonyított hátrányos helyzetének integrált kezelését sürgette. Kimondta, hogy egyszerre kell foglalkozni az alacsony iskolai végzettség, a munkaerőpiaci akadályok, a lakóhelyi és más területeken jelentkező szegregáció, valamint a rossz egészségügyi helyzet problémájával. A foglalkoztatás területén a **romák munkavállaláshoz való hozzáféréseinek javítását**, azaz a romák és a nem romák között fennálló foglalkoztatási különbségek csökkentését tűzte ki célul. Rögzítette, hogy a romáknak teljes és megkülönböztetés nélküli hozzáférést kell biztosítani a szakképzéshez, a munkaerőpiachoz és az önfoglalkoztatási lehetőségekhez, eszközökhöz.

Az **Európai Bizottságnak** a stratégiák végrehajtásáról szóló **2019-es jelentése** [\(COM\(2019\) 406 final\)](#) így értékelte az időszak eredményeit:

- Az intézkedések fókuszában a munkaerőpiac előtt álló akadályok elhárítása (15 ország) és az álláskeresőknak nyújtott személyre szabott támogatás (13 tagállam) állt.
- Kevesebb, de jelentős számú (8–10) ország fektetett be a szakképzésbe, az egész életen át tartó tanulásba, az önfoglalkoztatásba és a vállalkozói készségek fejlesztésébe.
- Két terület kiemelt kezelését sürgették: a) biztosítékok megteremtése arra, hogy az állami foglalkoztatási szolgálatok hatékonyan tudják elérni az álláskereső romákat, b) pozitív diszkrimináció alkalmazása a romák közigazgatásban történő foglalkoztatásának növelése érdekében.
- Az intézkedéseknek csak egyötöde célozta kiemelten a fiatal romákat, ami nem elegendő.

- A foglalkoztatást érintő legkritikusabb pontok az oktatásból a nyílt munkaerőpiacra történő hatékony átmenet biztosítása, a munkáltatók részéről jelentkező diszkrimináció kezelése és a munkaerőkereslet megfelelő kínálattal való kielégítése.

Az **Európai Parlament Állampolgári Jogi, Bel- és Igazságügyi Bizottsága (LIBE)** azt alapította meg, hogy a romák a munkaerő-piaci integráció nehézségeivel szembesülnek, és jobban veszélyezteteti őket a munkanélküliség és a bizonytalan foglalkoztatás, ami rontja a szegénységcsökkentés és a munkaerőpiac révén történő társadalmi integráció lehetőségeit ([A9-0147/2020](#)). A jelentés alapján **az EP uniós jogalkotásra vonatkozó javaslat benyújtására hívta fel a Bizottságot** a roma emberek egyenlőségéről, társadalmi befogadásáról és részvételéről, valamint a cigányellenesség elleni küzdelemről ([P9_TA\(2020\)0229](#)).

FOGLALKOZTATÁSI CÉLKITŰZÉSEK

A stratégiában rögzített, foglalkoztatást érintő konkrét **számszerűsíthető célok** a következők:

- Legalább 50 százalékkal csökkenjen a 20–64 éves romák és nem romák közti foglalkoztatási különbség; a a romák minimum 60 százaléka vegyen részt fizetett munkában.
- Legalább 50 százalékkal csökkenjen és legfeljebb 30 százalék legyen a nem dolgozó és nem is tanuló ([NEET](#)) 16–24 éves roma fiatalok aránya.
- A nemek közötti foglalkoztatási különbség legalább felével csökkenjen, és a roma nők foglalkoztatási rátája érje el a 45 százalékot ([COM\(2020\) 620 final](#)).

Az új romastratégia egyik ágazati célkitűzése **a ténylegesen egyenlő esélyű hozzáférés biztosítása a minőségi és fenntartható foglalkoztatáshoz** a romák, azon belül is különösen **a roma fiatalok** számára. Ennek eléréséhez – többek között – a következő **eszközöket** javasolják:

- a rendelkezésre álló foglalkoztatási és szociális szolgáltatások jobb tudatosítása;

- személyre szabott cselekvési tervek kidolgozása, amelyek figyelembe veszik a roma fiatalok preferenciáit, motivációt, inaktivitásuk okait;
- az első munkatapasztalatszerzési lehetőség, a gyakorlati képzés és a szakmai előmenetel támogatása;
- az oktatásból a munkába történő átmenet elősegítése egyéni támogatás, mentorálás, szakmai gyakorlatok, üzleti inkubátorházak és duális képzés révén;
- az információs és kommunikációs technológiákhoz történő hozzáférés, a digitális készségek fejlesztésének támogatása;
- a foglalkoztatástámogatás és a foglalkoztatással kapcsolatos költségmegosztás, a munkahelyi képzés, a készségfejlesztés, a szakmai képesítések megszerzése és naprakésszé tételének ösztönzése;
- az önfoglalkoztatáshoz és a vállalkozói tevékenységhez történő egyenlő hozzáférés segítése akár célzott támogatásokkal;
- a megkülönböztetés nélküli foglalkoztatással kapcsolatos tudatosság erősítése, a foglalkoztatáshoz való hozzáférés fokozása a munkaadók képzésével.

A ROMÁK FOGLALKOZTATÁSI HELYZETE EURÓPÁBAN

Az Európai Unió Alapjogi Ügynöksége (European Union Agency for Fundamental Rights, [FRA](#)) legfrissebb, a romák helyzetét tíz országban felmérő jelentése a foglalkoztatás területén – felhívva a figyelmet az eredmények óvatos kezelésére, mivel az adatfelvétel a Covid19 járvány ideje alatt, 2021-ben zajlott, továbbá összehasonlítást téve az előző jelentés ([FRA 2016](#)) adataival, – a következőket állapította meg ([FRA 2022b](#), ld. még: Infotabló [2023/1](#)):

- A bármilyen fizetett munkát végző romák (20–64 évesek) aránya nem változott (43%), de jelentős különbségek vannak az egyes országok között. **A romák foglalkoztatási rátája** leginkább Olaszországban közelítette meg a nem romákét (61% vö. 63%), valamint Magyarországon (62% vö. 75%) és Észak-Macedóniában (46% vö. 59%).

- A romák körében a **férfiak és a nők foglalkoztatási rátája közti különbség** a 2016-os 27 százalékponttól 31 százalékpontra nőtt átlagban. Legnagyobb a különbség Szerbiában (43 százalékpont), a vizsgált EU-tagállamok közül Horvátországban (40 százalékpont), Magyarországon 37 százalékpont. Egyedül Olaszországban sikerült elérni, hogy a roma nők 45 százaléka végez fizetett munkát (2. helyen HU: 44%, 3. helyen CZ: 34%).
- A 16–24 éves roma fiatalok körében romlott a **nem tanuló, nem dolgozó (NEET) fiatalok rátája**: átlagosan 53-ról 56 százalékra nőtt azok aránya, akik nem dolgoznak és nem is tanulnak semmilyen formában. Magyarország közelítette meg leginkább az elérendő 30 százalékos célt, a jelentés szerint nálunk az érték 36% volt 2021-ben.
- Az elmúlt öt évben megduplázódott azok aránya, akik az álláskereső során származásuk miatt valamilyen **diszkriminációt** tapasztaltak: 2016: 16%; 2021: 33% átlagban. Leginkább Portugáliában romlott a helyzet e téren [47 ill. 81%, nem változott Horvátországban (29%) és megduplázódott Magyarországon is (13 ill. 26%)].

HAZAI HELYZETKÉP, ESZKÖZÖK ÉS PROGRAMOK

A kilencvenes évek jelentős gazdasági változásai (iparágak megszűnése, gyárbezárások, munkanélküliség megjelenése, majd drasztikus megemelkedése) következtében a romák munkaerőpiaci helyzete erősebben romlott a nem romákéhoz képest. A cigányok valamivel hamarabban kerültek tömegesen az utcára, és körükben

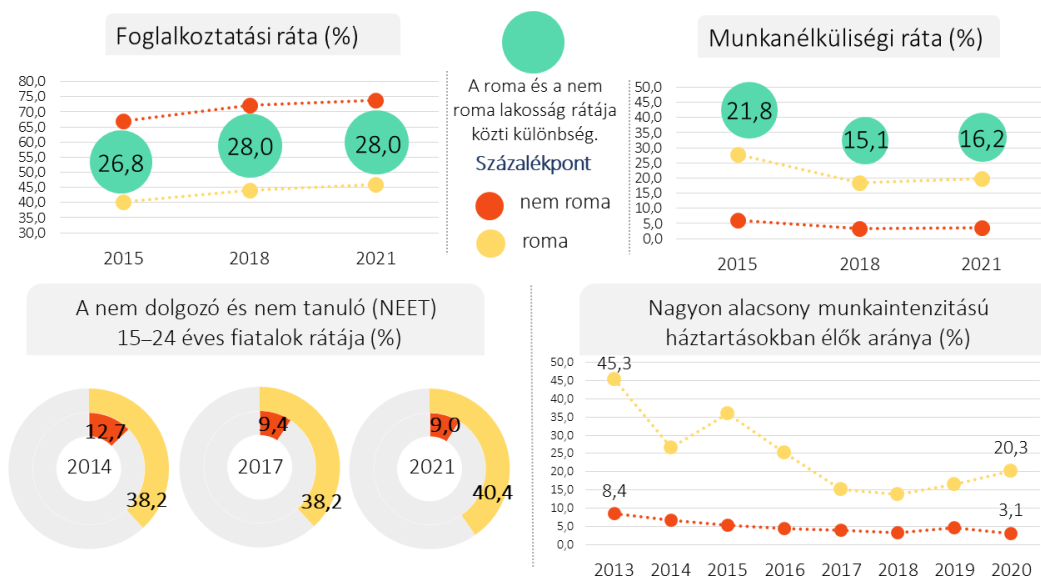
nagyobb volt a munkahelyek elvesztésének aránya (1993-ban 1985-höz képest a cigányoknál 55%, országos szinten 30%). 1993-ban az összes munkanélküli 9, 2003-ban 15 százaléka volt roma (Kemény et al. 2004).

A hátrányos helyzetű csoportok, köztük a roma népesség munkaerőpiaci helyzetét **2014–2018 között** vizsgáló KSH-elemzés (KSH 2019) – többek között – megállapította, hogy

- a roma népesség az átlagnál kisebb arányban és kevésbé előnyös pozícióban volt jelen a munkaerőpiacon;
- az alacsony foglalkoztatási rátáik az alacsony iskolázottságban, a romák területi megoszlásában és a roma nők különösen alacsony foglalkoztatási rátájában (2014: 25,1%; 2017: 35,9%) vannak;
- a férfiak és a nők foglalkoztatási rátája közti különbség nem javult (2014: 17,1; 2017: 18,7 százalékpont);
- a romák csoportjában magas a kisebb foglalkoztatási biztonságot és keresetet jelentő munkavégzés aránya (közfoglalkoztatás, határozott idejű szerződés).

A 2010-es években – köszönhetően a magyar gazdaság javuló teljesítményének – pozitív folyamatok zajlottak a hazai munkaerőpiacon, de az egyes társadalmi csoportok között a javulás mértéke eltérő volt.

1. ábra: Összehasonlító hazai munkaerőpiaci adatok

Forrás: [Infoszolg/ KSH 2019, 2022](#); [KSH Statad 5.8.1.7](#).

A **romák helyzete** főleg a foglalkoztatottság tekintetében javult, ami elsősorban a közfoglalkoztatásban és jellemzően a munkaerőpiac marginálisabb szegmenseiben való magasabb számú és arányú részvételüknek volt köszönhető ([Bernát 2018](#)). A **NEET fiatalok** (15–26 évesek) arányát tekintve a roma fiatalok **lemaradása továbbra is nagy** a nem romákhoz képest (1. ábra).

A **közfoglalkoztatásban** 2017-től **csökkent** a létszám, és megnőtt azoknak a száma, akik a munkaerőpiaci szolgáltatások mellett egészségügyi és pszichoszociális támogatásra is rászorulnak ([Bazsalya–Molnár 2021](#)). Az elsődleges munkaerőpiacra át- vagy visszatérők aránya egyes kutatások szerint 5–10% körüli ([Györgyi 2019](#)), máshol 15–25% ([Szabó 2022](#)), míg a Belügyminisztérium [adatai](#), 12,2% (2015) és 18,2% (2018) között mozogtak, 2021-ben 13,8% volt az arány.

A 2010-es évek második felétől a **szociális szövetkezetektől** várták, hogy új munkahelyek teremtésével, az önfoglalkoztatóvá válás támogatásával egyfajta **átmenetet biztosítsanak** a közmunkából a munka világába **az alulképzett, gyakran kirekesztett munkavállalók számára**. A 2020 végi cégdatok azt mutatták, hogy e forma visszaszorulóban van, az alacsony tőkével és likviditással működő szövetkezetek az uniós támogatások hiánya miatt is nehéz helyzetbe kerültek ([opten.hu, 2021.04.27.](#)).

A 2010-es években számos hazai és európai uniós támogatású program zajlott **a roma munkavállalás, a képzettség és készségfejlesztés, a vállalkozóvá válás, a romák vállalati befogadásának** javítása érdekében, gyakran civil szervezetek vezető szerepvállalásával. (Pl. [HRom program](#), [Integrom program](#), [Kiút Program](#).) A Kopint-Tárki jelentése (2020) szerint elsősorban a képzést foglalkoztatásba ágyazó programok voltak sikeresek.

A 2019-ben indult [Kedvezményezett Települések Gazdaságélénkítő Program](#) céljai között szerepel a munkaerőpiaci hátrányok csökkentése, a helyi foglalkoztatást növelő munkahelyteremtő beruházások támogatása. A települések körét eddig több körben is bővítették, az eredményességet nyilvános hatásvizsgálatok hiányában egyelőre még nehéz értékelni ([Bazsalya–Molnár 2021](#)). A romák munkaerőpiaci helyzetének javulása a **Covid19 járvány** nyomán megtorpant. A romák és a nem romák közti különbségek a foglalkoztatás, a keresetek, a biztonság terén jelentősek, és alig mérséklődnek ([KSH 2022](#)) (1. ábra). Egy friss kutatás ([Károlyi et al. 2022](#)) arra mutat rá, hogy a kisvállalati környezetben jellemző **etnikai előítéletesség** erősíti a romák relatív foglalkoztatási lemaradását. Az előítéletek csökkentése érdekében az oktatás, a civil szerveződések, a média és a közbeszéd területein van tennivaló.

Források:

- A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak Egyenlőségközpontú Unió: a romák egyenlőségének, társadalmi befogadásának és részvételének előmozdítását célzó uniós stratégiai keretrendszer [COM\(2020\) 620 final](#)
- [Roma in ten European countries. Main results](#), FRA, 2022
- [Fundamental rights report – 2022](#), FRA, 2022
- Bernát Anikó: [A romák társadalmi integrációja a 2010-es években](#), in: Társadalmi riport 2018, Tárki
- Bazsalya Balázs, Molnár György: [Közfoglalkoztatás a válság alatt](#), in: Munkaerőpiaci tükrök 2020, p199-208.
- Károlyi et al.: [Hogyan lesz az etnikai előítéletből foglalkoztatási diszkrimináció? A kisvállalatok szerepe](#), [Közgazdasági Szemle, 2022. november](#)
- [Munkaerőpiaci folyamatok, 2021](#), KSH, 2022